

BEMÆRKNINGER TIL KOLDING SKOMAGERLAVS HISTORIE

Af *Helge Søgaard*.

Skønt Kolding altid har været en lille By, har den dog som oftere omtalt haft et rigt udviklet Lavsvæsen¹⁾. Man maa imidlertid her som andre Steder i Provinsen stemme sin Fordringer ned, og udtrykt i Medlemstal har Lavene i Sammenligning med Hovedstadens været smaa. Fra Lavenes Slutningstid, da de afgjort havde naaet deres største Omfang, findes en Oversigt²⁾, der viser Forholdene 1853. Der fandtes paa den Tid følgende, hvis Medlemmer fordelte sig, som nedenstaaende Tabel viser det.

Haandværkerlav i Kolding 1853.

	Mestre	Svende	Drenge	Frimestre	Ialt
Handskemagerlavet ..	7	2	0	0	9
Sadelmagerlavet	10	9	8	0	27
Skomagerlavet	50	20	18	0	88
Skræderlavet	19	12	9	0	40
Smedelavet	16	9	14	1	40
Snedkerlavet	18	15	16	1	50
I alt...	120	67	65	2	254

1850 havde Byen 2865 Indbyggere, saa omtrentlig regnet har hver tiende været udøvende Haandværker. De enkelte Tal viser, at de forskellige Fag endnu stod paa et gammelt Stade. Antallet

¹⁾ P. Eliassen: Kolding, Kolding 1910, 378 ff., Georg Bruun og Niels Jacobsen: Koldings gamle Lav, Særtryk af »Byraadsbogen« 1938—40.

²⁾ Indberetninger fra Amtmændene om Antallet af de i de enkelte Købstæder bestaaende Laug samt om disses Tilstand, afgivne i Henhold til Cirkulære af 1. April 1853, Journ. Nr. F. 857, Rigsarkivet. Indenrigsministeriet, 1. Dept.

af Mestre er næsten lige saa stort som af Svende og Læredrenge tilsammen. Der har været mange smaa Værksteder, hvor Indehaveren selv har arbejdet, ofte alene, undertiden med en Svend eller Dreng til Hjælp.

Foruden de i 1853 eksisterende Lav har Kolding haft to endnu — Bagernes og Feldberedernes. Det første ophørte 1775, men dets Privilegium, der indskrænkede Hvedebrødsbagernes Antal til 6, havde Gyldighed lige til 1843, et Vidnesbyrd om at almindelige Haandværkeres Erhvervsmonopol under Enevælden ikke var afhængigt af Lavsordningen. Feldberederlavet var endnu til 1800.

Tabellen viser et Billede, som ikke er forskelligt fra det, andre Provinsbyer frembyder. Handskemagerlavet er i Tilbagegang uden Tilgang af Lærlinge, medens det i det 18. Aarhundrede havde haft gode Kaar, Sadelmagerlavet er lille, og Faget havde i Provinsbyerne i øvrigt kun Lav i Aalborg, Odense og Horsens. Som alle andre Steder var Skomagerne de talrigeste.

Det vilde være en interessant og udbytterig Opgave at undersøge Traditionen mellem Haandværkerne. Man vilde paa Forhaand være tilbøjelig til at tro, at deres stærke Vedhængen ved Lavstvangen og høje Vurdering af denne Organisations Fordele vilde have bevaret en Mængde Overleveringer om Lavenes Alder og Funktion, men i de allerfleste Tilfælde har man haft en yderst kort Hukommelse, og nogen virkelig Tradition om Lavets Alder og Historie har kun været til Stede hos de færreste og da altid støttet paa en skriftlig Overlevering af en eller anden Art. Naar Snedkerne i Kolding kunde føre deres Lav tilbage til dets Oprettelse 1598, skyldtes det udelukkende den Omstændighed, at de havde bevaret deres originale Skraa fra dette Aar, og Skomagerne anede i 1800 intet om den lange Historie, deres Lav besad, idet de ved en Indberetning dette Aar til Danske Cancelli kun meddelte, at de havde Artikler af 4. Nov. 1682. Det var Enevældens almindelige Lavsvedtægter, som var blevet indført over hele Landet efter Regeringens kraftige Indgriben ved Forordningerne af 23. Dec. 1681 og 6. Maj 1682³⁾. Man maa saaledes stille sig

³⁾ Cirkulære 1. Febr. 1800 angaaende i hvilke Købstæder der findes Laug og om disses Hjemmel herfor. Danske Canc. 5. Dept. Rigsarkivet.

meget forbeholden over for den sikkert noget overvurderede Tradition hos Haandværket, der næppe vilde have undladt at anføre alle de Beviser paa høj Ælde, der kunde fremskaffes, fordi Stoltheden over at høre til et Lav, hvis Begyndelse strakte sig tilbage til en graa Fortid, atter og atter træder frem. Et Lavs Historie burde kunne studeres gennem den Overlevering, det selv har efterladt i sit Arkiv, men det er kun sjældent, at denne Vej er farbar, og det vil ofte vise sig, at de store Trængselsaar for Haandværket under Christian den Femte er den yderste Grænse, hvortil man kan trænge tilbage i Provinsen. Ikke sjældent, som det er Tilfældet for Skomagerne i Kolding, kan man kun naa tilbage til det 18. Aarhundredes Midte.

Det er for Skomagernes Vedkommende saa meget mere beklageligt, som enkelte Antydninger viser, at Lavet maa være meget gammelt. Det ældste Vidnesbyrd om dets Tilværelse er et Signet, i sin Tid fundet ved Hollænders Teglværk. Det er cirkelrundt, i Midten med et Vaabenskjold med to Skomagerredskaber og udenom en Indskrift i Minuskler: *Sigillū convivij cutorum in Coldinge*. Det maa formentlig henføres til det 16. Aarhundrede før Reformationen. En tilsvarende Omskrift, ligeledes med *cutorum* for *sutorum*, findes paa Svendborg Skomageres Segl, der stammer fra samme Tid. Signetet er det eneste Vidnesbyrd om Kolding Skomagerlav før 1536, og fra den følgende Tid er Meddelelserne lige saa sparsomme.

Paa Museet for Koldinghus Len gemmes en Tinkande med en Terning i den gennembrudte Bund. Den har Indskriften: *Hans Jacob Fries Vorsteher, Peter Hinrich Knutzen Krugvater, Johan Christian Lange Altgesell. 1567*. Kanden er blevet henført til den Tid, Aarstallet angiver, men næppe med Rette. Lykkebægeret — som Navnet er paa disse Genstande — hører efter sin Form at dømme snarest til i Tiden omkring 1700, og et Svendelav med Vorsteher, Krugvater og Oldgesell er ikke dokumenteret fra andre Kilder fra en saa tidlig Tid. Selv i en saa fremskreden By som Helsingør nævnes en Svendekro først i Smedesvendenes Artikler af 1591⁴⁾, og endelig er Skikken med flere Fornavne ukendt

⁴⁾ Laurits Pedersen: Haandværksskik i helsingørske Lav, Helsingør 1917, 51.

i Danmark i det 16. Aarhundrede. Bægeret maa derfor udgaa af Rækken af gode og troværdige Kilder.

Skomagernes Lavrets nævnes første Gang 13. Okt. 1579 i Anledning af en Klage fra Faget over, at mange brugte Erhvervet uden at staa i Lavet, og at fremmede Skomagere fra Landet og andre Steder blev optaget i Byen og arbejdede i Borgernes Huse, samt at fremmede Skomagere solgte Sko og Støvler paa Tider, da der ikke var noget frit Marked. Magistraten fik Ordre til at sørge for, at Lavets Rettigheder blev overholdt, men det har dog næppe hjulpet stort, da en lignende Befaling maatte udstedes det følgende Aar⁵⁾.

Skomagerne og Smedene havde en Ligbaare i Fællesskab. Efter hvad J. J. Fyhn har meddelt, stammede den fra 1728, og først 1811 ophørte Fællesskabet i Ligbæring for de to Lav, hvorefter Skomagerne fik deres egen Ligkasse⁶⁾.

1752 begynder Overleveringen i Lavet med en Protokol for Mestrene. Den suppleres med en tilsvarende for Svendelavet, der begynder 1769 og gaar til 1838⁷⁾. I Tiden 1752—1861 optoges i alt 135 Mestre, der fordeler sig gennem Aarene paa følgende Maade:

1752—60.....	7
1761—70.....	9
1771—80.....	7
1781—90.....	4
1791—1800.....	10
1801—10.....	10
1811—20.....	20
1821—30.....	13
1831—40.....	12
1841—50.....	23
1851—60.....	20
1861.....	0
1752—1861.....	135

⁵⁾ Kanc. Brevbøger 13. Okt. 1579 og 14. Juni 1580.

⁶⁾ Mesterlavets Prot. fol. 71 v.

⁷⁾ Begge findes i Museet for Koldinghus Len, der velvilligst har tilladt Benyttelsen.

Tallene er meget karakteristiske med det udprægede Minimum i Decenniet 1781—90, der som bekendt tidligere er paavist som en kritisk Periode for Tilgangen til vore Provinsbyers Erhvervsliv⁸⁾, meget talende er ogsaa Nedgangen 1821—40, hvor de trange Aar ikke fristede til at nedsætte sig som selvstændig Mester. Hvor kritisk Tilstanden har været, ser man af det Træk, at enkelte Mestre frasagde sig Medlemsskabet. Det gjaldt Hans Chr. Boldt, der 14. Okt. 1793 fremstod for aaben Lade og sagde sig fri for al Ret og Rettighed, som han havde til Kolding Skomagerlav⁹⁾. Han var blevet Mester 1791, saa Glæden over denne Titel var kun kort. Anders Mortensen udtraadte 1814, men det lykkedes ham dog at komme ind igen 3 Maaneder efter¹⁰⁾. Jakob Kripping, der var blevet Mester 1811, frasagde sig sine Lavsrettigheder 1825¹¹⁾.

Det har for Provinslavene været et tvivlsomt Gode, at de ved Lavsartiklerne i 1680'erne blev inddraget under Regeringens Kontrol og blev underkastet de Regler, Centraladministrationen i København fastsatte. Lavsartiklerne har muligvis været meget gode for de store Organisationer i Hovedstaden, for Provinsens smaa Lav passede de ikke, men var som en Kæmpes Klæder til en Dværgs Legeme. De blev da heller ikke overholdt. Hvad den svenske Gesandt i 1698 skrev om Danmark, at der ikke fandtes et Rige i Verden, hvor der udkom saa mange Love og Forordninger, og hvor de mindre blev overholdt¹²⁾, finder sin fulde Stadfæstelse hos Skomagerne i Kolding. Det gamle Mestersvendear var for Provinsens Vedkommende ophævet 1832, men ikke desto mindre vedblev man at kræve det overholdt. Den første, der blev Mester uden denne Forsinkelse, var Carl Jørgensen 1849¹³⁾. Før 1832 var man imidlertid villig til at stryge det mod nogle Modtydelser fra Svendens Side. I et Møde 9. Okt. 1830 blev det vedtaget af hele Lavet, at en Svend straks kunde blive Mester, hvis

⁸⁾ Albert Olsen: Bybefolkningen i Danmark paa Merkantilismens Tid, 50 ff. (Acta Jutlandica IV, 2).

⁹⁾ Mesterlavets Prot. fol. 46 v.

¹⁰⁾ Mesterlavets Prot. fol. 80 v—81 r.

¹¹⁾ Mesterlavets Prot. fol. 110 r.

¹²⁾ Danske Saml. II R., 6. Bd., 52.

¹³⁾ Mesterlavets Prot. fol. 158 r.

han giftede sig med en Mesterenke¹⁴⁾. 1774 var det vedtaget, at den Svend, som ægtede en Enke, kun skulde betale 6 Rdlr. til Lavet, og ganske vist skulde Mesterstykket skæres paa Lavshuset, men han fik den Begunstigelse at maatte sy det hjemme uden Kontrol¹⁵⁾. De 6 Rdlr. var en overordentlig billig Betaling for at blive Mester, da Omkostningerne var meget højere, i 1801 i alt 16 Rdlr.¹⁶⁾. I Kolding var man dog billigere end i Ribe. Her var Udgifterne ved at blive Mester over 38 Rdlr.¹⁷⁾. Efter Møntforandringen viste det sig da ogsaa, at man ikke kunde blive ved de lave Takster. 1817 fastsattes følgende Betaling for Mesterstykket. Den Dag, Lavet samles for Indskrivning til Mesteraar, 4 Rdlr., til Lavsskriveren 2 Mk., til Fattigbøssen 1 Mk. Naar der skæres Mesterstykke, betales 2 Rdlr. og til Magistraten 4 Rdlr., Afkortning af Mesteraaret kostede 8 Rdlr. Desuden skulde Lavet have 20 Rdlr. og Lavets Fattigbøsse 2 Rdlr., hvis der fandtes Fejl ved Læderets Tilskæring. Den Dag, Mesterstykket blev forevist, betales 4 Rdlr. for Samlingen af Lavet, 2 Rdlr. til Oldermændene, 2 Rdlr. til Lavets Fattige, 1 Rdlr. i Tidepenge, 1 Rdlr. til Lavsskriveren og 3 Mk. til Fattigbøssen, som desuden skulde have 2 Rdlr., hvis der var Fejl i Syningen. Tilsammen blev det 53 Rdlr., beregnet i Sølvværdi¹⁸⁾.

Saa mange Afgifter var ganske mod Loven, og man kan vanskeligt vægre sig mod den Tanke, at de var saa store, fordi der paa denne Tid var mange, der vilde være Mestres. Decenniet 1811—20 viser en Stigen paa 100 pCt. mod det foregaaende.

Om Mesterstykket kan i øvrigt bemærkes, at det i 1847 blev vedtaget, at det skulde bestaa i et Par ungarske Støvler, 14 Tommer lange i Skafterne og udvendigt spandet med hul Naad og syet med opstukken Rand. De skulde forevises affumlede uden at blokkes eller sværtes i Skafterne¹⁹⁾. Paa denne Tid blev Læ-

14) Mesterlavets Prot. fol. 123 v.

15) Mesterlavets Prot. fol. 317 r.

16) Mesterlavets Prot. fol. 318 r.

17) Jy. Saml. 2, II, 21.

18) Mesterlavets Prot. fol. 88—89.

19) Mesterlavets Prot. fol. 314 v.

deret glattet eller affumlet med et Fummelholt, formentlig sva-
rende til den nu anvendte Spidsknogle²⁰⁾. Til Mesterstykket hørte
desuden et Par Dame-Korksko.

Bortset fra Ribe og Tønder, hvor gamle Haandværkertraditioner
havde hjemme, har ingen Købstad paa den jyske Vestkyst haft
Lav. Medens en Svend, der blev udlært i Kolding, kunde faa Ar-
bejde alle Steder paa sin Vandring, gjaldt dette ikke for Skoma-
gere, der ikke var udlært hos Lavsmestre, men saadanne Mestre
kunde som »bisatte Mestre« slutte sig til Lav i andre Byer, hvor-
ved deres Svende opnaaede de samme Begunstigelser som de i et
Lav uddannede. Kun 3 udenbys Mestre søgte til Skomagerlavet
i denne Anledning. De stammede alle fra Varde. Begyndelsen
skete med Peder Falk Dyreby, som 16. Marts 1818 blev optaget
i Lavet. I den Kontrakt, der blev sluttet, blev det bestemt, at
Læredrenge skulde staa 5 Aar i Lære, Forbundtere 2 Aar. Udlær-
lingene fik Ret til at aflægge Svendeproeve i Varde og skulde blot
indsende Magistratens Attest for at have bestaaet, hvorefter han
fik Ret til at drage paa Vandring under Navn af Koldinger. Om
denne Betegnelse skal der senere tales²¹⁾. Endnu 2 Mestre fra
Varde blev samme Aar optaget i Lavet²²⁾.

Lavets vigtigste Opgave og egentlige *raison d'être* var at hævde
Monopolet for Medlemmerne. Det kom frem allerede 1579—80, og
der er næppe Tvivl om, at især Landskomagerne har trængt
Lavet haardt. Det viser sig bl. a. i den Skrivelse til Stiftamtet fra
Magistraten, der er aftrykt i Taubers »Breve fra Kolding«, 89—91,
hvori det foreslaas, at ingen af de Drenge og Svende, som har
lært i Kolding, maa nedsætte sig ude paa Landet under Paaskud
af at sy Bøndersko (hvad der var tilladt efter Danske Lov 3—13
—23), men at de skal være forpligtet til at blive i Byen, med min-
dre de ganske frasagde sig Haandværket og stillede Lavet Kau-
tion herfor. Modsætningen mellem Haandværkere paa Landet og
i Købstaden gaar helt tilbage til Middelalderen²³⁾, og frembyder

²⁰⁾ Velvillig Oplysning af Skomagermester Bruun, Aarhus.

²¹⁾ Mesterlavets Prot. 316.

²²⁾ Mesterlavets Prot. fol. 92 v, 93 r.

²³⁾ Jvfr. f. Eks. Slagelses Skomagersvendens Skraa fra ca. 1450, C. Nyrop: Gilde-
og Lavsskraaer II, 135.

mange endnu uopklarede Sider, her skal det blot fremhæves, at Lavet maatte holde Justits baade udadtil og indadtil. 1808 vedtog det, at man ikke maatte lade noget nyt Arbejde forfærdige hos nogen uberettiget under en Bøde paa 4 Rdlr.²⁴⁾. Man søgte ligeledes at opnaa, at Mestrene kun udførte bestilt Arbejde. 1826 blev det vedtaget, at ingen maatte indfinde sig paa noget Heste- eller Krammarked og sælge Skomagerarbejde, og 1828 fastsloges det, at ingen Mester maatte falholde Arbejde i Byen eller paa Landet, uden det var bestilt, Overtrædelser skulde straffes med en Bøde til Fordel for Lavets Fattige paa 1 Rdlr. Sølv²⁵⁾. Da en Mand fra Odense uberettiget havde falbudt Skotøj i Kolding 1816, blev det konfiskeret og solgt paa Raadstuen. Udbyttet, 52 Rdlr. N. V., blev fordelt med Halvdelen til Lavets Fattige og Halvdelen til Byens²⁶⁾.

I Løbet af forrige Aarhundrede foregik imidlertid en afgørende Ændring i Lavets Stilling til Skomagerne ude paa Landet. Det skarpe Skel blev nedbrudt, idet man optog Læredrenge herfra som Svende. Begyndelsen skete med en Læredreng fra Christiansfeld 1823, 1840 fulgte en anden efter fra samme Sted²⁷⁾. Ved Lavstidens Slutning blev andre optaget, og dermed havde Lavet i Virkeligheden afgørende brudt med den Grundsætning, som havde behersket dets Politik fra den ældste Tid. Skellet mellem Byhaandværker og Landhaandværker blev nedbrudt af Lavet selv, og under denne Synsvinkel turde det være berettiget at hævde, at Næringsloven af 1857 kom i rette Tid, skønt Lavene selv bekæmpede den skarpt.

I Svendelavets ovenfor omtalte Protokol findes en Liste over dem, der har arbejdet i Kolding, med en Hjemstavnsbetegnelse tilføjet hvert Navn. Betegnelsen angiver Lærestedet eller det Sted, hvor den udlærte blev gjort til Svend, som det blev fremhævet, da Mestrene fra Varde blev optaget i Koldinglavet 1818, og det bliver paa denne Maade muligt at faa et Indtryk af, hvorfra Svendene kom. Fra 1770 kan følgende Tabel forsøgsvis opstilles.

²⁴⁾ Mesterlavets Prot. fol. 66 r.

²⁵⁾ Mesterlavets Prot. fol. 110, 315 r.

²⁶⁾ Mesterlavets Prot. fol. 87 r.

²⁷⁾ Mesterlavets Prot. fol. 104 r, 141 v.

Hjemsted for Skomagersvende i Kolding 1770—1830.

	Kolding	Nørrejylland	Fyn	København	Øvrige Kongerige	Sønderjylland	Holsten og Lauenburg	Tyskland	Norge	Sverige	Uangivet	I alt
1770.....	2	2	2	2	1	1	2	3	»	»	»	15
1771.....	»	3	»	2	»	1	»	»	»	»	»	6
1772.....	4	2	»	»	»	1	»	2	»	1	1	11
1773.....	3	1	3	2	»	2	»	»	»	»	»	11
1774.....	1	»	»	»	»	3	2	4	»	»	»	10
1775.....	1	2	»	»	»	3	»	2	»	»	1	9
1776.....	»	1	»	»	»	2	»	1	»	»	»	4
1777.....	3	»	1	1	2	2	»	»	»	»	»	9
1778.....	5	1	1	»	»	1	»	1	»	»	»	9
1779.....	5	»	3	1	3	»	»	»	»	»	»	12
1780.....	»	»	»	2	»	2	»	»	»	»	»	4
1781.....	1	2	»	»	2	1	»	»	»	1	1	8
1782.....	5	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	8
1783.....	2	3	1	1	1	2	»	1	»	1	»	12
1784.....	5	2	1	1	»	2	»	1	2	1	»	15
1785.....	3	1	1	4	5	»	»	»	»	»	»	14
1786.....	2	1	»	»	3	4	»	»	1	»	»	11
1787.....	4	»	»	»	»	3	1	1	»	»	»	9
1788.....	3	2	»	2	»	6	»	»	»	»	»	13
1789.....	1	1	1	»	1	4	»	»	»	»	»	8
1790.....	1	3	1	1	»	2	»	»	»	»	»	8
1791.....	3	1	1	»	»	»	2	»	»	»	»	7
1792.....	1	2	»	1	»	4	1	»	»	»	»	9
1793.....	2	3	1	»	»	1	»	»	1	»	1	9
1794.....	4	»	»	»	»	1	»	1	»	»	1	7
1795.....	3	»	»	3	»	»	»	1	»	»	»	7
1796.....	2	»	1	1	»	3	»	»	»	»	1	8
1797.....	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3
1798.....	4	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	6
1799.....	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
1800.....	2	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	4
1801.....	5	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	6
1802.....	4	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	7
1803.....	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3
1804.....	9	»	2	»	1	»	1	»	»	»	»	13
1805.....	3	1	»	1	»	1	»	3	»	»	»	9

	Kolding	Nørrejylland	Fyen	København	Øvrige Kongerige	Sønderjylland	Holsten og Lauenburg	Tyskland	Norge	Sverige	Uangivet	I alt
1806.....	4	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	6
1807.....	1	1	»	»	»	1	1	1	1	»	1	7
1808.....	6	1	1	»	»	»	»	2	1	»	2	13
1809.....	2	1	»	1	»	7	4	6	»	»	»	21
1810.....	1	2	»	1	»	2	»	2	»	»	3	11
1811.....	1	»	»	»	2	3	»	3	»	»	»	9
1812.....	5	2	»	1	»	3	1	2	»	»	1	15
1813.....	1	2	»	»	»	4	4	»	»	»	»	11
1814.....	3	1	»	»	1	1	2	»	»	»	1	9
1815.....	1	1	»	»	»	2	»	1	»	»	»	5
1816.....	4	1	»	3	»	»	1	2	»	»	1	12
1817.....	1	3	1	4	2	2	»	1	»	»	»	14
1818.....	2	2	1	6	1	2	1	1	»	1	3	20
1819.....	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	4	6
1820.....	4	1	»	1	»	»	»	»	»	»	10	16
1821.....	3	3	2	5	1	2	3	»	»	»	9	28
1822.....	2	3	1	4	3	»	»	2	1	»	»	16
1823.....	5	8	2	1	»	1	1	2	»	»	1	21
1824.....	4	1	»	5	»	2	1	2	1	»	1	17
1825.....	1	5	1	5	3	3	4	2	3	»	1	28
1826.....	2	5	»	2	1	»	1	3	»	»	»	14
1827.....	4	7	1	2	»	1	1	»	»	»	»	16
1828.....	2	5	»	4	2	3	1	»	»	»	»	17
1829.....	8	4	»	2	1	3	»	»	»	»	1	19
1830.....	2	3	3	2	2	3	»	4	»	»	1	20
1770—1830...	167	100	35	77	41	101	35	57	12	5	46	676
pCt., afr.	24,7	14,8	5,2	11,3	6,1	14,9	5,2	8,4	1,8	0,7	6,8	

Det er her af Værdi at fremhæve, at blot en Fjerdedel af Svendene stammede fra Kolding, og at Resten er kommet fra andet Sted. En lignende Fordeling kendes i andre Byer, og vore Provinslav har trods den tilsyneladende Isolering været i livlig Forbindelse indbyrdes. Hovedstaden har leveret et stort Kontingent, og det samme er Tilfældet med det nærliggende Sønderjylland.

Svendelavets vigtigste Opgave var Understøttelse ved Sygdom og Død. Svendenes Pengeløn var ikke stor, for Tiden 1759—60

nævnes en Ugeløn paa 2 Mk. 8 Sk.²⁸⁾. 1755 vedtoges det, at Sven-
denes Lade skulde staa hos Mestrene, men at Oldgesellen skulde
have Nøglen til den²⁹⁾. 1791 blev det bestemt, at en syg og senge-
liggende Svend skulde have 3 Mk. ugentlig i Understøttelse og
2 Mk., hvis han kunde gaa oppe, og Laden betalte desuden det
halve af Udgiften til Læge og Apotek³⁰⁾. Svende, der blev under-
støttede, kaldtes »Styrbrødre«. 1827 fastsloges det, at ingen skulde
have Styr uden Forevisning af Lægeattest til Bevis for, at de ikke
kunde arbejde.

Sammenligner man Tilgangen af Svende med Tilgangen af
Mestre, vil det ses, at der for Svendene findes et Minimum et De-
cennium senere end det tilsvarende for Mestrene i Perioden 1791
—1800.

Skønt Koldinglavet kun var af lokal Betydning, fik det sin Til-
gang fra hele Monarkiet foruden en Del fra Nabolandene. Det
maa dog fremhæves, at det var de nærmest liggende Byer og
Egne, som gav det største Tilskud, som det var naturligt, og ud-
trykt i Tal for de enkelte Aar har den fremmede Arbejdskraft
ikke været stor. I denne Tilgang er der ingen væsentlig Forskel
paa Tiden før og efter 1800; de samme Aarsager maa have gjort
sig gældende for hele den Periode, Tabellen omfatter. Endnu til
langt ned i forrige Aarhundrede havde Skomagerne i Kolding de
samme Vilkaar paa dette Omraade som i 1700'erne.

Ved at anlægge kulturhistoriske Synspunkter kan Danmark de-
les i forskellige Kulturprovinser med tydeligt afsatte Grænser.
Det gælder ikke for Haandværkets Vedkommende, hvor de samme
Arbejdsformer og det samme Værktøj genfindes i alle Byer og
de fleste Steder paa Landet. Aarsagen er den gensidige Tilflyt-
ning og Udvandring, som her er paavist for Kolding. Det lille
Skomagerlav bliver et beskedent Udsnit af det store Hele, Haand-
værket danner, med alle de Træk, der findes hos de store og be-
tydningsfulde Organisationer.

²⁸⁾ Mesterlavets Prot. fol. 15.

²⁹⁾ Mesterlavets Prot. 10 v.

³⁰⁾ Svendenes upaginerede Prot., der ligeledes er Kilde for det følgende.